

DOSSIER

FIGUERES DINS LA HISTÒRIA DE CATALUNYA

De la cellera i la pobla a la vila reial. Les primeres passes de la Figueres medieval

Per Xavier Soldevila Temporal^(*)

Resum

La història medieval de Figueres comença amb la feudalització. Una cellera crescuda al voltant del temple de Sant Pere i del castell, i una nebulosa de masos al seu entorn en constitueixen el nucli bàsic als segles XI i XII. Al seu si hi prosperen uns magnats –el monestir de Vilabertran o el llinatge cavalleresc dels Figueres– i unes classes populars que varen patir els rigors del canvi feudal. El seu destí, però, hauria d'estar marcat per l'estratègica situació que ocupava –en la ruta cap als Pirineus i, sobretot, al límit del comtat d'Empúries. La incorporació el 1111 al comtat de Barcelona la va convertir en un baluard del poder barceloní a l'Empordà. La inestabilitat que implicava ser sovint un front de batalla es va anar compensant amb la promoció que va rebre de la casa d'Aragó –les franqueses del segle XIII, per exemple– que, a la llarga, varen afavorir-ne el creixement urbà –la “pobla” o “vila reial”–, demogràfic i econòmic. La creació del consolat ja al segle XIV va acabar de definir un context que marcaria la història de la població fins al segle XVIII.

Paraules clau

Feudalització, Guerra emporitana, franqueses, règim urbà i condicions de vida medievals

Abstract

Figueres' medieval history starts with feudalisation. A sanctuary (cellera) grew around the temple of Saint Peter and the castle, and a cluster of farms in its surroundings formed the basic centre in the eleventh and twelfth centuries. Here some magnates prospered, such as the Vilabertran monastery or the genteel lineage of the Figueres, while the popular classes suffered the rigours of feudal changes. The destiny of Figueres, however, would be marked by its strategic situation: on route to the Pyrenees and, especially, on the border of the Empúries county. With the incorporation into the county of Barcelona in 1111, Figueres became a bastion of the Barcelona power in the Empordà. The instability implied in regularly being a battle front was compensated with promotions received from the house of Aragon, for example the thirteenth century privileges of “town charter” or “royal town”, which favoured urban demographic and economic growth in the long run. The creation of a consulate already in the fourteenth century finally defined a context which would mark the town's history until the eighteenth century.

Keywords

Feudalisation, Empúries war, privileges, urban government and medieval conditions of life

Recepció: 1/06/2013 • Acceptació: 26/06/2013.

* Llicenciat en Història. Professor de Secundària. Centre de Recerca d'Història Rural de la Universitat de Girona.

DOI: 10.2436/20.8010.01.118

Annals de l'Institut d'Estudis Empordanesos, volum 44 (2013)

Xavier Soldevila Temporal

INTRODUCCIÓ

La presència i l'activitat humanes a la zona que ocupa la vila de Figueres és un fet inqüestionable des de molt abans dels segles medievals. No serà, però, fins a l'edat mitjana, concretament al període carolingi –entre finals del segle VIII i el segle IX i X– quan les dades arqueològiques es comencin a complementar amb les documentals, i, sobretot, quan puguem tenir la certesa de l'existència d'un assentament de població específicament anomenat “Figueres”, embrió de tot el desenvolupament posterior. El context històric de la Catalunya carolíngia evoca els grans marcs d'enquadrament territorial del moment: d'una banda, els comtats i els bisbats i, d'altra banda, les “vil·les” i els “vil·lars”, termes l'abast dels quals ens resulta encara imprecís.⁽¹⁾ Així, Figueres va quedar inclosa al bisbat de Girona i al comtat de Besalú, bé que als mateixos límits del comtat d'Empúries –i, poc temps després, del vescomtat de Peralada– situació fronterera que en el futur hauria de tenir importants conseqüències. Tot plegat ens permet situar les primeres –encara que imprecises– referències documentals a Figueres, a les darreres dècades del segle X. La més antiga és del 962 i evoca la fundació del monestir de Sant Pere de Camprodon per al qual el bisbe de Girona havia cedit unes possessions i, a canvi, rebia del comte de Besalú –interessat en la fundació del cenobi– uns alous “que tenia dit comte al territori de Besalú, al Manol i a Figueres.”⁽²⁾ La següent referència ens remet al monestir de Sant Pere de Rodes, entre les possessions del qual el 974 n'hi figuraven algunes “en el comtat de Besalú, tot el que té a la *villa* de Llers o a Molins o a Tapioles, que en diuen Figueres.”⁽³⁾ Segueixen un diploma del 982 concedit per Lotari, rei dels francs, confirmant les possessions del monestir de Sant Pere de Rodes, entre les quals la “*villa Ficarias*” ubicada al comtat de Besalú; i la confirmació de l'anterior atorgada vuit anys després, en què torna a parlar dels drets del cenobi “al comtat de Besalú, tot quan té a la *villa* de Llers o a la *villa* de Molins o a Tapioles, que en diuen Figueres, o dins dels seus termes.”⁽⁴⁾

1. Elvis MALLORQUÍ, *Parròquia i societat rural al bisbat de Girona, segles XIII i XIV*. Barcelona, Fundació Noguera, 2011, p. 65 i següents.

2. Petrus de MARCA, *Marca Hispanica sive Limes Hispanicus*. París, 1688 (Edició facsímil a Barcelona, 1972). Columnes 881-882 (29-VI-962).

3. Petrus de MARCA, *Marca Hispanica*. Columnes 906-907 (974).

4. Ramon d'ABADAL i de VINYALS (ed), *Catalunya carolíngia. Els diplomes carolingis a Catalunya*. Barcelona, 1926-1950. Volum II, Primera part Sant Pere de Rodes, document 4 (982) i Petrus de MARCA, *Marca Hispanica*. Columnes 942-943 (990).

Totes aquestes notícies evidencien que Figueres era una “villa”, i que es trobava en un territori perfectament organitzat per la xarxa de “villae”, com les de Llers o Molins. A més, no pot passar-se per alt la relació del topònim Figueres amb el de Tapioles, que correspondria a l'actual veïnat de Tapis, prop de l'antiga via romana i que potser indicaria un poblament a la zona de Figueres des d'èpoques anteriors al segle x. Si aquestes “tapioles” corresponien a un punt encara habitat al període carolingi o bé a les restes d'un assentament que s'havia anat abandonant en favor de la propera Figueres és, ara per ara, una qüestió pendent.⁽⁵⁾

UNA POBLACIÓ FILLA DEL FEUDALISME

L'ordre social carolingi, però, ben aviat va quedar trasbalsat profundament pel canvi feudal. Ras i curt: a inicis del segle XI alguns magnats varen emprendre tot d'accions violentes contra els béns de l'Església i, sobretot, contra les classes populars, majoritàriament rurals. Els comtes, amb els de Barcelona al capdavant, tan sols varen restablir un cert ordre a través dels nous vincles de fidelitat vassallàtica que convertien el feu —un conjunt de drets sobre els qual treballaven— en la clau de volta d'un nou ordre social, el feudalisme. Els canvis aviat es manifestarien en una nova manera d'ordenar el territori i el paisatge, que tenia en els castells, en les celleres o salvetats crescudes al voltant dels temples, i en els masos els seus tres eixos bàsics. Tots aquests elements havien de donar cos a la Figueres medieval, tant dins l'àmbit urbanístic com social.

Així, a partir de principis del segle XII ja és possible fer-se una idea, ni que sigui molt esquemàtica, de la configuració urbanística de la població. Una donació del 1136 mostrava dos nuclis bàsics de poblament a la zona de Figueres. Un, la cellera formada al voltant de l'església de Sant Pere, i, un altre, a l'anomenada Vila Subirana, o Vila d'Amunt, integrada per un grapat de masos més o menys propers. En aquest any, un clergue local, Bernat Ramon, cedia al monestir de Vilabertran dos masos a la cellera —en un dels quals vivia ell mateix— i un altre a la Vila Subirana.⁽⁶⁾ De la capacitat d'atracció del temple

5. De fet, en aquesta partida del terme ja s'hi han fet troballes d'època tardoromana. Ara sols resta saber si l'establiment va tenir continuïtat fins als segles altmedievals, a Joan BADIA i HOMS, *L'arquitectura medieval a l'Empordà*. Volum II-A. Alt Empordà. Girona, 1978, p. 175.

6. Biblioteca de Catalunya, pergami 79, registre 9622. Al seu imprescindible article sobre la Figueres de principis del segle XIV, Antoni EGEA CODINA, “Aspectes de la Figueres del segle XIV centrats en l'estudi d'un capbreu del monestir de Vilabertran de l'any 1343”, dins *Annals de l'Institut d'Estudi Empordanesos*, 26 (1993) ja situa aquesta zona —aleshores també en un veïnat rural— al capdamunt de l'actual carrer de la Jonquera.

de Sant Pere no en tenim cap dubte: el 1102 un potentat comarcal atorgava testament abans de peregrinar cap a Jerusalem i cedia al seu germà “el celler que té prop de l'església de Sant Pere.”⁽⁷⁾ En aquesta Figueres del segle XII resta encara evocar-hi el castell local. Segons Joaquim Botet i Sisó, en l'homenatge atorgat pel comte Ponç Hug I d'Empúries a Ramon Berenguer III, comte de Barcelona, l'any 1123, aquest darrer va concedir la potestat sobre el castell de Figueres.⁽⁸⁾ D'aquest castell feudal no ens en queda cap resta, encara que Eduard Rodeja afirma que devia ser enderrocat després de la derrota del comte d'Empúries a mans del mateix Ramon Berenguer III els anys 1127 o 1128.⁽⁹⁾ I, pel que fa a l'hàbitat dispers, sabem que al segle XII els masos eren un referent paisatgístic habitual en tot l'entorn de Figueres. Així, quan el 1178 eren venudes tres oliveres “a la parròquia de Figueres” quedava clar que eren a tocar dels masos de Pere Bernat Guillem i d'Oriol.⁽¹⁰⁾

Les fonts dels segles XI i XII també aporten dades de l'entorn paisatgístic. Sabem que Figueres es trobava ben comunicada a través de les diferents vies. El 1070 s'esmentava una terra a la Plana, “sota la calçada”; i el 1111 sabem que un quadró de terra estava “sobre la via romenca.”⁽¹¹⁾ En aquests camins s'hi alçaven pedres i fites: el 1085 era cedit un alou a Figueres que afrontava a ponent amb el mont Pedrós, i a tramuntana amb el camí de Llers a Vilabertran i amb la “Pedra Sitella”; i el 1093 documentem una terra “sobre la Pedra Fixa.”⁽¹²⁾ Tampoc mancaven recs i molins, o treballs de drenatge i canalització d'espais humits. Ja el 1070 una possessió a les Passadores afrontava amb el rec del mateix nom i amb “el rec que va ser fet per por a l'aigua”; el 1107 el monestir de Vilabertran era autoritzat de prendre aigua del “rec de Figueres” mitjançant una resclosa i portar-la fins a l'abadia, a través d'un canal paral·lel a la calçada entre Figueres i Vilabertran.⁽¹³⁾

7. Josep Maria MARQUÉS (Ed.), *Esriptures de Santa Maria de Vilabertran (980-1300)*. Figueres, Institut d'Estudis Empordanesos, 1995. Document 268 (8-III-1102).

8. Joaquim BOTET i SISÓ, *Província de Girona*, dins Francesc CARRERAS CANDI (Dir.), *Geografia General de Catalunya*. Volum VI, sense data, p. 431. Tots els estudiosos posteriors han donat per bona aquesta notícia, des de Santiago SOBREQUÉS, *Els barons de Catalunya*. Barcelona, 1980, p. 11 i 56 fins AA VV, *Catalunya romànica ... op. cit.* Barcelona, 1990, p.483 passant per Rafael DALMAU (Ed.), *Els castells catalans*. Volum II. Barcelona, 1991, p. 564-5. Amb tot, actualment sembla impossible de localitzar o, com a mínim, no es troba a Ignasi J. BAIGES, Gaspar FELIU i Josep Maria SALRACH (Dirs), *Els pergamins de l'arxiu comtal de Barcelona, de Ramon Berenguer II a Ramon Berenguer IV*. Barcelona, 2010.

9. Eduard RODEJA, *Llibre de Figueres*. Barcelona, 1961, p. 66

10. Biblioteca de Catalunya, pergami 52, registre 8956 (24-IX-1178).

11. Josep Maria MARQUÉS (Ed.), *Esriptures de Santa Maria de Vilabertran...* Documents 44 (9-IX-1070) i 342 (23-X-1111).

12. Josep Maria MARQUÉS (Ed.), *Esriptures de Santa Maria de Vilabertran...* Documents 132 (30-IV-1085) i 202 (11-V-1093).

13. Josep Maria MARQUÉS (Ed.), *Esriptures de Santa Maria de Vilabertran...* Documents 46 (27-X-1070) i 296 (24-XI-1107).

A partir del segle XII, també podem començar a tenir una idea de la gent que vivia a Figueres, i de les condicions en què ho feien. En aquest sentit és essencial recordar que l'any 1111, amb l'extinció de la nissaga comtal de Besalú, aquest comtat va integrar-se als dominis del casal de Barcelona, futurs reis d'Aragó. Això no significa, és clar, ni que a Figueres no hi haguessin altres nobles, ni que no hi tinguessin drets. D'entre aquests en destaca el monestir de Vilabertran, al cartulari del qual devem bona part de les notícies anteriors al 1300. La canònica de Vilabertran es va beneficiar des de ben aviat de donacions d'immobles a Figueres. Era freqüent que els donadors es reservessin l'usdefruit de les possessions cedides durant la resta de la seva vida, però reconeixent el dret del cenobi a percebre un cens. Així, el 1085 li era donada tota una possessió a Figueres encara que les filles del donador podien retenir-la de forma vitalícia pagant un reconeixement anual d'un sester de pa i un de blat.⁽¹⁴⁾ Tampoc mancaven les donacions de drets i prerrogatives feudals: el 1123 Arnau i Bernat, senyors de Llers, venien per 70 sous una batllia i una alberga que percebien a Figueres sobre una possessió que incloïa un mas, uns molins, uns recs i unes oliveres.⁽¹⁵⁾ El domini del monestir va consolidar-se definitivament amb el control sobre l'església de Sant Pere amb tots els delmes, les primícies i les oblacions que hi estaven associats l'any 1149.⁽¹⁶⁾ El cenobi va desenvolupar ja, des d'inicis del segle XII, un seguit de concessions de terres i masos a Figueres –els establiments dits “a pagesia”– que ja prefiguraven en els establiments emfitèutics dels segles XIII i XIV. Així, el 1140, l'abat Berenguer de Vilabertran, juntament amb Arnau i Pere Llobató, germans; Pere Masach, Berenguer i Bernat Llobató, també germans, i el capellà Bernat Ramon establia “a pagesia” al matrimoni format per Pere i Adelaida un mas a la Vila Sobirana de Figueres que il·lustra tota la violència que el feudalisme podia implicar. A l'acta, es reconeixia que Pere havia rebut el mas de la seva mare, i que prèviament hi havia viscut el seu avi, Gerard Otó. La parella havia de satisfer un cens de tres sous, una mitgera de civada, una gallina i una fogassa, i, a més, havia de realitzar una jova –és a dir, un servei de sembrada– a les possessions d'Arnau Llobató. A canvi, els establiments es comprometien a no cometre contra la gent del mas cap “violència, injúria o mal ús” i, això sí, es garantia el dret d'Adeliada de restar al mas si el seu marit la premoria sempre que es casés “segons el nostre consell.”⁽¹⁷⁾

14. Josep Maria MARQUÈS (Ed.), *Esriptures de Santa Maria de Vilabertran*. Document 132 (30-IV-1085).

15. Biblioteca de Catalunya, pergami 46, registre 5546 (26-VII-1123).

16. Josep Maria MARQUÈS (Ed.), *Esriptures de Santa Maria de Vilabertran*. Document 537 (1149).

17. Biblioteca de Catalunya, pergami 59, registre 9023 (18-I-1140).

Alguns dels exemples anteriors ja han mostrat com al costat de l'abat de Vilabertran a vegades actuaven personatges laics amb qui podien compartir els seus drets. Entre aquesta noblesa establerta a Figueres en destaca el llinatge homònim dels Figueres. Els seus orígens segurament cal buscar-los en els següents armats comtals i vescomtals de Besalú, Empúries i Peralada; i, igual que altres nissagues de la petita noblesa comarcal, devien prendre el nom de la població d'on eren originaris. En tenim poques dades, però ben significatives. Així, el 1142 Guillem Ramon de Figueres i la seva esposa Ermessenda ja disposaven, amb els seus dos fills Berenguer i Pere, com a mínim d'un mas a Figueres que cedien a la canònica de Vilabertran –juntament amb el dret de cobrar els quatre morabatins que els devia un cert Guillem de Vilamalla i que havia assegurat sobre un mas, també a Figueres– a canvi que un tercer fill, de nom Arnau, fos admès al monestir.⁽¹⁸⁾ Una de les darreres notícies que tenim sobre aquest llinatge és el testament atorgat l'any 1242 pel cavaller Ramon de Figueres que per la seva claredat i el seu detallisme són tot un testimoni dels interessos i les relacions d'un cavaller de mitjan segle XIII. Així, és destacable el lligam del testador amb la parròquia i població de Figueres, tal com evidencien les donacions al temple de Sant Pere, als seus sacerdots i als pobres de l'hospici. També podem entrellucar quin era el seu entorn domèstic, amb la presència d'una serventa, Garsenda, i de dues dides, Siscarda i Guillema, que es beneficiaven de petites donacions en bestiar, gra i metàl·lic. I, a més, el testament del 1242 mostra com els béns i drets dels Figueres acabarien passant a mans dels Pau, un altre llinatge comarcal, atès que Flandina, germana i hereva del testador, era casada amb Ramon de Pau.⁽¹⁹⁾ I si coneixem alguns dels membres més poderosos de la Figueres de vers el 1200, també podem intuir alguns aspectes de la vida de la gent més humil. Una vida sempre marcada pel treball agrícola i ramader. N'és ben il·lustrativa una venda del 1138 a favor del monestir de Vilabertran d'un prat dit dels Llinars, en una zona travessada per recs i clapejada de basses i xaragalls, on s'afirmava que els veïns de Figueres acostumaven a dur-hi el bestiar equí a pasturar.⁽²⁰⁾ I també, és clar, documentem les dificultats que podien portar els figuerencs a l'endeutament i la pèrdua dels seus béns com quan el 1183 un veí manllevava 18 sous i mig i, com a garantia, lliurava una feixa de terra als Cendrassos durant dues collites, amb el benentès que els fruits que en sortissin no es computarien per anar rescabulant el deute.⁽²¹⁾

18. Biblioteca de Catalunya, pergami 138, registre 10059 (1-IX-1142).

19. Biblioteca de Catalunya, pergami 455 (27-III-1242).

20. Biblioteca de Catalunya, pergami 57, registre 5571 (6-III-1138).

21. Biblioteca de Catalunya, pergami 49, registre 5526 (27-XI-1183).

LA VILA REIAL DE FIGUERES

Res de tot l'exposat fins ara, però, diferencia essencialment la Figueres del 1200 d'altres celleres rurals de la plana empordanesa. No serà fins a les acaballes d'aquesta centúria que un seguit de canvis jurídics i urbanístics fonamentaran l'expansió de la població fins a convertir-la en una vila de primer ordre demogràfic i polític. La clau d'aquestes transformacions està en la posició geoestratègica de la població. D'una banda, enmig de la principal ruta que menava als Pirineus; i, d'altra banda, actuant com un bastió de poder reial en una zona on el pes de les senyories feudals –i, sobretot, dels sovint independents comtes d'Empúries– era important. Ja al mateix segle XII es varen fer evidents els riscos de la nova situació creada pel domini barceloní. Les revoltes emporitanes dels anys 1128 i 1137 varen acabar amb el sotmetiment als comtes barcelonins Ramon Berenguer III i Ramon Berenguer IV respectivament, però varen provocar destruccions i fam a les terres empordaneses.⁽²²⁾ No havia de ser, però, fins a les darreries del segle XIII que els reis d'Aragó varen emprendre una política sistemàtica de concessió de franqueses als habitants de Figueres, i d'ampliació urbanística de la població. L'objectiu era clar i, a més, integrat en una política més àmplia de consolidació del poder reial a l'Empordà. La carta de franqueses i la fundació de Palamós de l'any 1279 o els privilegis concedits a Torroella de Montgrí al voltant del 1300 formen part del mateix procés. En el cas de Figueres, les cartes de franqueses dels anys 1267 i 1295 constitueixen l'exemple més clar de la promoció reial, acompanyades, això sí, de l'adquisició, per part de la monarquia, dels drets d'alguns llinatges cavallerescos locals com els Pau –hereus dels Figueres– o els Hortal.⁽²³⁾ El contingut de les cartes de franquesa no difereix del que es pot trobar en altres documents coetanis i la clau de volta va ser l'alleugeriment de les prestacions feudals que corresponien al monarca. En moltes ocasions, al darrere de les franqueses hi devia haver una negociació entre el rei i els representants de les poblacions que rebien els privilegis i, en qualsevol cas, representaven un tipus de feudalisme més basat en el costum i el pacte que no pas en l'arbitrarietat i la violència, com havia estat fins ben bé la meitat de la centúria anterior.⁽²⁴⁾ El gruix més significatiu

22. Pere BENITO i MONCLÚS, "De la guerra de l'Empordà (1128) a la mortaldat de 1131: gènesi i extensió d'una fam. Per a una història de les crisis alimentàries a la Catalunya medieval", dins *Acta Historica et Arqueològica Mediaevalia*. Número 25. Barcelona, 2003, p.170-184.

23. Arxiu de la Corona d'Aragó (ACA), Pergamins de Jaume I, número 1946 (1-VI-1268). El text es troba publicat a Estefano M. CINGOLANI, *Diplomatari de Pere el Gran. 1. Cartes i pergamins (1258-1285)*. Barcelona, 2011. Números 12 (1-VI-1268) i 141 (11-XI-1278).

24. José María FONT RIUS, *Cartas de población y franquicia de Cataluña*, Madrid-Barcelona, CSIG 1983. Volum II, p.130-134, amb referències directes a la mateixa carta de franqueses de Figueres.

de concessions reials el trobem a la carta de franqueses del 1267.⁽²⁵⁾ En primer lloc, es promovien mesures per dinamitzar les activitats productives de Figueres. Així, s'eximia els figuerencs del pagament de lleudes o drets de pas pels dominis del monarca, també es protegien els conreus dels veïns garantint-los que ningú hi faria pasturar animals, i permetent-los prendre l'aigua que necessitessin. S'autoritzava la construcció d'un macell o escorxador, i es regulava el funcionament dels forns, a fi d'assegurar l'abastament de la població. I, encara, dues mesures emblemàtiques pretenien potenciar l'economia local: el permís per celebrar un mercat setmanal cada dilluns, i una fira de vuit dies que hauria de començar el primer diumenge de setembre. Un segon gran bloc de concessions llimava alguns dels aspectes del règim feudal. D'entrada, els veïns de Figueres quedaven exempts dels mals usos de l'eixorquia, la intestia i la cugucia,⁽²⁶⁾ igual que d'impostos com el bovatge, el terratge, l'herbatge⁽²⁷⁾ o la quèstia, un impost que constituïa la peça principal de la fiscalitat reial sobre moltes viles.⁽²⁸⁾ També es garantia als figuerencs que el rei no hi aplicaria el "vet del vi", és a dir, el monopoli senyorial de la venda de vi; i, finalment, es limitaven els drets que percebia el monarca sobre les cebes, els porros, les cols i altres hortalisses a allò que es pagava a la ciutat de Girona. I, en tercer i darrer lloc, el privilegi del 1267 regulava els procediments de la cúria –o cort o tribunal local– i dels oficials reials com el batlle i els saigs. Així, s'establia un terme jurisdiccional –d'un "mil·lieni" – al voltant de la població dins del qual ni la cúria de Besalú, ni cap altra, no hi tindrien potestat. També es fixava que, en cas que un foraster agredís un figuerenc, sense el consentiment de la víctima el batlle no concediria cap benefici a l'agressor, i que, si la víctima hi accedia, aleshores la indemnització la cobraria la mateixa víctima i no la cort. Els

25. La carta de franqueses del 1267 ja era reconeguda i comentada al segle XIX com una autèntica fita en la història de la vila, tal com feia Baltasar TORRA, "Noticias históricas e insólitas de la ciudad de Figueras", dins *Centro Artístico Industrial Figuerense. Certamen Literario de MDCCCLXXXIII*. Figueres, 1883, p. 119-120 però, com tants altres privilegis semblants, va ser sistemàticament publicada i estudiada per José María FONT RIUS, *Cartas de población y franquicia...* Volum I, p. 464-467.

26. L'eixorquia i la intestia gravaven respectivament les herències d'aquells que haguessin mort eixorcs –sense fills– o intestos –sense fer testament–, mentre que la cugucia castigava el marit que hagués consentit l'adulteri de la seva dona. Nascuts i consolidats en el context de violència nobiliària dels segles XI i XII aquests drets –sempre percebuts per les classes populars com injustos, d'aquí el seu nom de "mals usos"– pretenien mantenir el control senyorial sobre els seus sotmesos i els seus béns.

27. Impostos que fiscalitzaven la possessió de parelles de bous i l'explotació de terres i prats.

28. Manuel SÁNCHEZ MARTÍNEZ, *El naixement de la fiscalitat d'estat a Catalunya (segles XII-XIV)*. Barcelona, 1995, p. 77.

oficials de la cort, a més, podien convocar els figuerencs davant qualsevol agressió comesa per un forà; i, encara que fos el foraster qui denunciés un habitant de Figueres, es garantia que cap veí no en sortís perjudicat. I, en el cas de les denúncies per impagament de deutes, es concedien al debitor deu dies per avenir-se amb el denunciant encara que si, finalment, havia d'intervenir la cúria, aquesta rebria la tercera part de la quantitat deguda. Les franqueses del 1267 es cloïen amb l'afirmació que ningú seria veí de la població ni se'n beneficiaria dels privilegis si no hi residia i no jurava fidelitat al monarca; i, alhora, amb el compromís del mateix rei a construir a Figueres una "força o castell o estatge" i a no alienar la població ni el comte d'Empúries, ni el vescomte de Rocafort ni a qualsevol altre noble. Tot i la seva importància, els privilegis de Jaume I no varen ser els únics concedits. Una segona tongada de franqueses varen ser les atorgades el 1295 pel rei Jaume II que, sobretot, definien i clarificaven les concedides trenta anys abans.⁽²⁹⁾ El terme de Figueres, per exemple, quedava fixat molt més clarament: en lloc del, potser incert, "mil·lieni", s'especificava que els oficials reials de Figueres exercien la seva autoritat sobre els veïns d'Avinyonet, Vilanant, Taravaus, Vilarig, Cistella, Santa Llogaia, el Vilar, Oliveda, Biure, Tapis, Massanet i Darnius. El rei Jaume II també traslladava la data de la fira anual a la setmana de Sant Lluç, i concedia que –sempre que no es tractés d'un gran crim– qui hagués delinquit dins de Figueres pogués presentar-se davant dels oficials reials i rebre les corresponents garanties processals. A continuació, s'eximia els veïns del pagament de dos drets emfiteuticofeudals: tothom que rebés un solar per edificar-hi cases no hauria de pagar cap entrada o acapte, i, en cas de venda, aquests immobles, serien francs de lluíisme, és a dir, de la part del preu que correspondria al senyor. Finalment, es garantia que els ramats forasters no pasturarien dins del terme sempre que els veïns tinguessin dificultats per alimentar els animals; i que, per tant, els ramats dels no-figuerencs simplement travessarien els termes de la població. La segona carta de franqueses va anar acompanyada per la concessió reial que durant deu anys els figuerencs no fossin obligats a fer serveis d'host i cavalcada, és a dir, serveis militars, ni se'ls pogués demanar cap animal per dur a la guerra.⁽³⁰⁾ L'efecte de les franqueses atorgades per la monarquia als veïns de Figueres durant les darreres dècades del segle XIII va ser innegable i de ben segur varen afavorir-ne l'expansió urbana i demogràfica. Amb tot, cal

29. També es troba publicada a José María FONT RIUS, *Cartas de población...* Volum I, document 359, p. 528-530.

30. ACA, Cancelleria, vol. 194 (13-I-1295) i vol. 235 (16-XI-1304).

recordar que el monarca seguia percebent drets sobre els seus habitants, que a Figueres hi tenien drets altres senyors, i, sobretot, que els figuerencs que, per una o altra raó, estaven sotmesos a aquests no es podien beneficiar plenament de les franqueses reials, especialment pel que fa a la condició servil o als drets emfitèutics sobre béns immobles. Així, el 1296 quan Joan Hortalà, de Figueres, s'asservia a favor del cambrer de Sant Pere de Besalú, acceptava patir remences, eixorquies, intesties, quèsties, toltes, forces i altres exaccions de costum, i ho feia “no obstant qualsevol llibertats i franqueses o privilegis concedides a la vila i homes de Figueres.”⁽³¹⁾ I, mig segle després, l'abat de Vilabertran seguia fent capbrevar –és a dir, reconèixer– mals usos, censos servils i prestacions de treball a veïns de la població: Pere Sunyer, per exemple, es confessava sotmès a remences, eixorquies i intesties, a més de pagar a l'abat tres sous, un parell de gallines i una quartera de civada.⁽³²⁾

L'allau d'exempcions i franqueses de les darreres dècades del segle XIII varen anar acompanyades per un procés d'expansió urbana de Figueres, més enllà dels límits de la vella cellera, que varen convertir-la en una “pobla” –és a dir, una població promoguda sota l'empara d'un poder feudal– o, més àmpliament, en una vila, una vila reial.⁽³³⁾ El fenomen és difícil però no impossible de documentar. Una nota del 1770 del cartulari de Vilabertran ens remet al 1280 quan Ferrer Salendí, aleshores batlle “de la vila reial de Figueres”, reconeixia a l'abat del cenobi “que sos antecessors en dit ofici tallaren per compte del Sr. Rey de Aragó y prengueren diferents oliveras qui eran del domini directe del dit abat” “per fer calç per la necessitat de l'obra del palau i dels murs i de les torres que es feien a la població de la vila reial de Figueres.”⁽³⁴⁾ I, més endavant, el 1295 el rei Jaume II autoritzava el batlle reial a establir “pòrtics, taules, cases, honors i altres edificis que no estiguin establerts” a la vila de Figueres; i el 1324 les autoritats locals informaven que encara hi havia terres i cases per establir a fi de bastir-hi obradors.⁽³⁵⁾

31. ACA, Monacals, Sant Pere de Besalú, pergami 22 (31-V-1296).

32. Arxiu Diocesà de Girona (ADG), Arxius Incorporats, Vilabertran, capbreu de Figueres, confessió 2.

33. La primera referència a Figueres com a “vila reial” és de l'any 1273, a Josep Maria MARQUÈS (Ed.), *Scriptures de Santa Maria de Vilabertran ...* Document 899 (20-V-1273); i tres anys després un document feia referència a “la pobla de la vila reial de Figueres”, a Stefano M. CINGOLANI (Ed.), *Diplomatari de Pere el Gran. 1 ...* Document 56 (6-VIII-1276).

34. “*in faciendo calcem ad opus operis palatii ac murorum ac turrium que fiuntur in populatione ville regalis de Figueriis*”, dins Josep Maria MARQUÈS (Ed), *Scriptures de Santa Maria de Vilabertran ...* Document 925 (3-V-1280). I una notícia de l'any 1280 en què el rei es preocupa per fer arribar aigua a Figueres segurament s'ha de situar en aquest mateix context de creixement urbà, a ACA, Cancelleria, vol. 48 (1-XI-1280).

35. ACA, Cancelleria, vol. 194 (29-IX-1295) i vol. 224 (2-III-1324).

L'expansió urbana va implicar, és clar, la construcció d'un nou circuit fortificat. Del mateix any 1295, sabem que el monarca va autoritzar a enderrocar la “fortalesa que hi ha dins dels murs vells de Figueres” a fi d'usar-ne les pedres per reparar aquests mateixos “murs vells” evocant, ni que fos indirectament, l'existència d'uns “murs nous.”⁽³⁶⁾ I, molt més directament, el mateix rei, l'any 1304 i des de Xàtiva, manava al seu batlle que, mentre durés l'exempció dels serveis d'host i cavalcada atorgada per ell mateix, obligués els veïns a construir una torre cada any atès que “dit lloc no té fortificacions.”⁽³⁷⁾ El resultat d'aquesta expansió és evident: fins avui es detecta un clar contrast entre el traçat irregular dels carrers de l'àmbit proper al temple parroquial i que corresponen al sector de l'antiga cellera, i els carrers amb planta reticular existents més enllà de la línia que dibuixen la plaça de l'Ajuntament, el carrer de Girona i el carrer de la Jonquera. Aquesta és la zona per on va expandir-se la Figueres del segle XIII i principis del segle XIV, i que, fent-ho, va definir l'espai que hauria d'ocupar durant la resta de l'edat mitjana i de bona part dels segles moderns.

En cap cas, però, va tractar-se d'un procés fàcil i sense sotragades. Ben al contrari: conflictes polítics de naturalesa diversa varen estar a punt de fer-lo fracassar. Mai no s'insistirà prou en la importància que havia de tenir per a Figueres la seva ubicació als límits entre els dominis reials i emporitans perquè si li va garantir el favor dels monarques, també li va fer guanyar l'animadversió comtal. Ja el 1274 el comte Hug V d'Empúries va alçar-se contra el rei i va dirigir ben significativament el seu primer atac contra la població de Figueres. Ningú millor que el cronista Bernat Desclot, per explicar-nos què va passar: “En aquella saó l'infant En Pere havia feta novellament una pobla a l'entrant del comtat d'Empúries, qui ha nom Figueres, e el comte d'Empúries, qui havia de nom N'Uguet, venc-li ab tota sa host, e pres-la e enderrocà-la, e féu-se'n portar les peres e la fusta a Castelló.”⁽³⁸⁾ El simbolisme de la falconada comtal –enduent-se les restes de Figueres– no pot ser més explícita. La ràpida reacció reial i la capitulació del comte, però, no va significar la pacificació de l'Empordà. Una nova guerra –ara contra França i el papat– esclataria aviat, i Figueres va tornar a estar en la primera línia de batalla. L'entrada de l'exèrcit croat va provocar-ne la fugida

36. ACA, Cancelleria, vol.194 (29-IX-1295). No cal ni dir que aquesta “fortalesa” genera més d'un problema. Tant podria ser el vell castell feudal del segle XII com la “força” que el rei prometia bastir el 1267, o, és clar, que una i altra fossin la mateixa construcció.

37. ACA, Cancelleria, vol. 235 (16-XI-1304).

38. Bernat DESCLOT, *Llibre del rei en Pere*, capítol LXIX, dins Ferran SOLDEVILA (Ed.), *Les quatre grans cròniques*. Barcelona, 1971.

dels habitants: Bernat Desclot ens explica que el rei Pere marxà de la Jonquera “e venc-se’n a Figueres e trobà que els hòmens de Figueres havien desamparada la vila e que no hi havia ningú sinó lo bisbe d’Osca ab sa companya qui l’esperava”.⁽³⁹⁾ La pau definitiva no vindria fins una dècada més tard quan el rei Jaume II va casar-se amb Blanca d’Anjou, filla del rei Carles de Nàpols. Un matrimoni que, justament, se celebraria a l’abadia de Vilabertran. Així, a primers d’agost del 1295 el rei demanava al comte d’Empúries –aleshores vassall fidel– que proporcionés la fusta i la llenya necessàries per preparar la trobada amb el rei Carles de la qual Ramon Muntaner n’oferia una crònica entusiàstica: “... lo senyor rei, ab ells e ab tota la cavalleria sua, e dones e donzelles totes quantes honrades n’havia en Catalunya, venc-se’n a Figueres. E d’altra part, lo rei Carles e el cardenal, e la donzella e tota l’altra gent qui ab ell venien, vengre-se’n a Peralada: e posà ell e sa companya, entre Peralada e Cabanes ... Què us diré? Tanta gent havia de la una part e de l’altra, que Peralada, e Cabanes, e Sent Feliu, e Figueres, e Vilabertran, e el Far, e Vilatenim, e Vilasèquer, e Castelló d’Empúries, e Vilanova e tota aquella encontrada era plena de gent.”⁽⁴⁰⁾

La pau –interna i externa– havia de marcar un punt d’inflexió en la història de Figueres perquè va proporcionar-li l’estabilitat necessària per a la seva expansió. De fet, ja s’ha exposat com del mateix any 1295 –i coincidint amb la presència del rei a Figueres en ocasió del seu casament– daten algunes de les mesures destinades a promocionar la vila. Això no significa, és clar, que puntualment no existissin conflictes, com la guerra entre la corona d’Aragó i el regne de Mallorca a partir del 1343, com a conseqüència del qual el rei Pere el Cerimoniós reconeixia que els figuerencs havien patit devastacions en les seves vinyes i conreus.⁽⁴¹⁾ A partir de l’escassa documentació disponible, però, és difícil no interpretar les dècades centrals del segle XIV com un període de creixement demogràfic i econòmic de Figueres. Alguns indicis ho insinuen: la presència d’una comunitat jueva –que difícilment s’hi hauria instal·lat si no hagués estat un nucli mínimament dinàmic⁽⁴²⁾–, l’existència d’artesans com ferrers, paraires i sastres –alguns d’ells esmentats al capbreu del monestir de

39. Bernat DESCLOT, *Llibre del rei en Pere*, capítol CXLVIII.

40. ACA, Cancelleria, vol. 101 (1-VIII-1295) i Ramon MUNTANER, Crònica, capítol CLXXXII, dins Ferran SOLDEVILA (Ed), *Les quatre grans...*

41. Gabriel ENSENYAT, *La reintegració de la corona de Mallorca a la corona d’Aragó (1343-1349)*. Ciutat de Mallorca, 1997. Volum I, p. 262 i CODOINCA, volum 31 (5-VI-1343).

42. L’activitat d’aquesta comunitat i d’alguns dels seus membres ja va ser estudiada per Santiago SOBREQÜES, “Contribució a la història dels jueus de Figueres”, dins *Annals de l’Institut d’Estudis Empordanesos*. 1966-7, p. 85-103.

Vilabertran del 1343– i, sobretot, la inclusió de Figueres entre les ciutats i viles “on ha mercats” on l’any 1333 era autoritzat crear imposicions sobre el consum a fi de finançar la creixent fiscalitat reial.⁽⁴³⁾ I és justament aquesta fiscalitat reial –actualment prou ben coneguda– que ens permet fer, gairebé a tall de joc, una reflexió sobre el creixement de la Figueres tres-centista. En efecte, si comparem les quantitats que la monarquia va demanar durant les dècades de 1320, 1330 i 1340 a Figueres amb les exigides a Torroella de Montgrí, Besalú i Camprodon, ens adonem que la part corresponent a Figueres va incrementar-se a un ritme molt més ràpid.⁽⁴⁴⁾ És veritat que cal anar amb molt de compte en treure conclusions d’aquestes dades més enllà de les qüestions fiscals perquè no totes les viles tenien les mateixes condicions jurídiques, i al darrere de cada contribució potser hi havia càlculs i contraprestacions que desconeixem. Comparar les viles a partir del que pagaven és un exercici arriscat, molt arriscat. Amb tot, el Quadre 1 mostra que els veïns de Figueres varen passar de pagar tres vegades menys que Besalú o Torroella de Montgrí els anys 1323 i 1324 a tan sols una quarta part menys vint anys després.

Quadre 1. Pressió fiscal de la monarquia sobre les viles reials, 1323-1344
Contribucions de les viles de Camprodon, Besalú, Torroella de Montgrí i Figueres

Vila	Servei 1323	Servei 1324	Donatiu 1333	Donatiu 1340	Donatiu 1342	Donatiu 1344
Camprodon	5.000 sous	5.000 sous	10.000 sous	8.100 sous	10.120 sous	14.180 sous
Besalú	3.000 sous	3.000 sous	6.000 sous	4.860 sous	6.080 sous	8.500 sous
Torroella de Montgrí	3.000 sous	3.000 sous	6.000 sous	4.860 sous	6.080 sous	8.500 sous
Figueres	1.000 sous	1.000 sous	3.000 sous	3.640 sous	4.560 sous	6.380 sous

43. Manuel SÁNCHEZ MARTÍNEZ, “La corona en la génesis del sistema fiscal (1300-1360)”, dins *Pagar al rey en la corona de Aragón durante el siglo XIV. Estudios sobre fiscalidad y finanzas reales y urbanas*. Barcelona, 2003, p. 397-398

44. Es tracta, en primer lloc, del servei ofert per les viles reials catalanes els anys 1323 i 1324 a fi d’afrontar la conquesta de Sardenya per part de Jaume II; en segon lloc, del donatiu atorgat a Alfons el Benigne a les corts de Montblanc l’any 1333 per assumir les despeses de la guerra contra l’aliança de granadins i genovesos; i, finalment, dels donatius –una altra vegada del braç reial– a Pere el Cerimoniós dels anys 1340, 1342 i 1344 com a conseqüència, primer, de l’anomenada guerra de l’Estret i, després, de la ja esmentada guerra contra el rei de Mallorca. Totes aquestes dades es troben al volum miscel·lani de Manuel SÁNCHEZ MARTÍNEZ, *Pagar al rey en la corona de Aragón durante el siglo XIV*.

Tot plegat no sembla ser altra cosa que un ball de xifres, però és impossible no veure-hi una pressió fiscal creixent sobre la vila de Figueres. I no només en termes absoluts sinó en termes *relatius*, és a dir, els funcionaris reials varen percebre que entre 1320 i 1340 Figueres ampliava la seva capacitat fiscal per sobre del que ho poguessin fer altres viles del bisbat. Una ampliació que, és clar, només podia ser sinònim de creixement demogràfic i econòmic.

Un creixement, a més, que va anar acompanyat en aquests mateixos anys per una consolidació jurídica de la comunitat que culminaria en la creació del consolat o primer règim municipal dels veïns de Figueres. La manifestació jurídica més antiga de la col·lectivitat veïnal havia estat la parròquia. La primera referència a la parròquia de Figueres data del 1020,⁽⁴⁵⁾ i a partir del mateix segle XI, va esdevenir el referent geogràfic bàsic a l'hora de situar l'origen de persones i la ubicació d'immobles. De fet, el tramut dels termes parroquials a finals del segle XI ja havia cristal·litzat plenament: el 1071 era cedit un alou al monestir de Vilabertran que afrontava "a orient en el terme de la parròquia de Sant Martí de Peralada, a migjorn en el terme de la parròquia de Sant Martí del Far, a occident en el terme de la parròquia de Sant Pere de Figueres o de Sant Julià de Llers, i al nord en el terme de la parròquia de Santa Maria de l'Om i de Sant Martí de Masarac" especificant, a més, que "tot plegat és a la parròquia de Sant Vicenç de Cabanes i en els termes de Vilabertran, prop de Vilatenim."⁽⁴⁶⁾ La consolidació de la parròquia anava paral·lela, és clar, amb la prosperitat del temple de Sant Pere i dels sacerdots que hi servien, tots plegats beneficiats sovint de donacions i llegats pietosos: el 1202 al testament de Berenguera, filla de Berenguer de Figueres, aquesta feia "als clergues de Figueres" un llegat de sis sous, alhora que els cedia dues oliveres de les millors que tenia al seu verger dit de "Radresa", i els convidava a un àpat funerari; i quan el cavaller Ramon de Figueres, ja esmentat, atorgava les seves darreres voluntats el 1242 llegava "als clergues de Figueres" dues mesures de blat i tres amines de vi, així com cinc diners a cadascun, sembla que per pagar-se un convit funerari, 12 diners a la candela de Figueres, i, finalment, cinc sous a "Sant Pere de Figueres i Sant Lluç", és a dir, a l'església parroquial figuerenca.⁽⁴⁷⁾ D'aquest primitiu temple de Sant Pere, d'estil romànic, no en sabem gaire res. Al seu interior, s'hi documenten

45. Petrus de MARCA, *Marca Hispanica op. cit.* Columna 1027 (26-IX-1020).

46. Biblioteca de Catalunya, pergami 46, registre 5489 (7-VI-1071).

47. Josep Maria MARQUÈS (Ed.), *Esriptures...* Documents 718 (abril 1202) i Biblioteca de Catalunya, pergami 433, registre 9831 (abril 1202) i pergami 455, registre 9987 (27-III-1242).

com a mínim un parell d'altars, dedicats a Sant Lluç i a Sant Pere, cadascun d'ells amb la seva corresponent devoció. A partir de les darreries del segle XIII ja ens són coneguts els càrrecs i beneficis ostentats pel clergat local com els de domer, sagristà o claver, sovint sota el patronatge de l'abat de Vilabertran.⁽⁴⁸⁾ I, gràcies a les visites pastorals, també sabem alguns aspectes, més o menys edificants, de la vida dels clergues. El 1321 hi havia queixes contra el sagristà Berenguer de Sant Pau perquè, atès que era nadiu de la vila, coneixia tothom i no empaitava la gent per tal que complissin els llegats testamentaris i altres donacions; i el 1331 d'Arnau Comelles, també sagristà, es deia que descurava el servei de l'altar dit de Sant Miquel, que havia tingut dues concubines, i que quan una parroquiana, en confessió, li havia dit que no podia tenir fills, ell se li havia ofert per solucionar-li el problema!⁽⁴⁹⁾ Aquestes i altres denúncies, però, no desdiuen en res la imatge d'expansió i dinamisme de l'església parroquial: el 1324 es creava un nou altar – el de Santa Maria – però no per l'impuls d'un magnat, sinó pel d'una confraria de veïns que en tenien cura i proposaven al bisbe els sacerdots destinats a servir-lo; i, el que és més important, sabem que el 1346 ja s'havia iniciat la construcció de la nova església gòtica atès que els clergues locals eren autoritzats a destinar-hi les deixes dels feligresos.⁽⁵⁰⁾ És, encara, en aquest context d'edificació d'una nova església que cal situar la primera referència l'any 1347 a l'"obra" parroquial de la vila, és a dir, a la confraria de laics que tenien cura del manteniment i l'ampliació del temple de Sant Pere.

Pertànyer a una mateixa parròquia –i més una de dinàmica– com la de Figueres havia de fonamentar un inqüestionable sentit de col·lectivitat entre els veïns de la població. Un sentit que encara faria una passa més amb la creació del consolat figuerenc. De fet, la carta de poblament del 1267 ja va atorgar-se davant vint-i-tres habitants "de dita parròquia de Figueres" la significació dels quals desconeixem, encara que cal veure-hi la necessitat que tenien els senyors –en aquest cas els reis– de disposar d'uns interlocutors entre els seus sotmesos. El mateix fet es repetirà pocs anys després: el 1302 Jaume II comunicava "als prohoms i a la universitat de Figueres" que havia convocat la host reial; pocs mesos després, "de consell del jutge i dels prohoms de dita vila", demanava al seu batlle que investigués els drets reials a la població; i el 1314 les autoritats reials recorrien al parer d'uns "prohoms"

48. ADG, Notaria episcopal, vol. G3 (14-IX-1322); vol. G5 (5-XII-1325) i Lletres episcopals, vol. U5 (9-VIII-1333).

49. ADG, Visites pastorals, número 4 (10-VI-1321) i número 5 (1-V-1331).

50. ADG, Notaria episcopal, vol. G4 (5-XI-1324) i Lletres episcopals, vol. U9 (23-I-1346).

de la vila a fi de solucionar un problema de farga local.⁽⁵¹⁾ No seria, però, fins a l'any 1323 quan es constituïssin unes institucions definitives que representessin la “universitat de veïns” de Figueres. El text de la concessió del consolat no és massa explícit i, de fet, pel que feia al funcionament de la institució es remetia als costums seguits a Girona i Besalú.⁽⁵²⁾ A partir d'algunes notícies dels anys següents, però, sabem que una de les funcions bàsiques d'aquests cònsols va ser queixar-se amb més o menys èxit de les demandes fiscals de la corona: el 1328, per exemple, no pogueren evitar contribuir a les despeses del matrimoni d'Alfons el Benigne, tot i que l'any següent el mateix monarca els eximí de pagar 3.000 sous destinats a la guerra contra Granada.⁽⁵³⁾ Per fer front a aquesta fiscalitat creixent, Figueres, juntament amb altres viles, va ser autoritzada – ja s'ha esmentat – a crear imposicions o impostos sobre el consum en un procés institucionalitzador que també va significar que fos convocada regularment a les corts des de l'any 1331.⁽⁵⁴⁾ Hi havia, però, altres tasques: des del segle XIII existia a Figueres un hospici per a pobres, malalts i peregrins sobre el qual els cònsols exercien alguna mena de control.⁽⁵⁵⁾ No és clar si l'hospici es trobava a prop de l'església o a la zona de creixement tres-centista,⁽⁵⁶⁾ però sí que sabem que del seu funcionament en tenien cura tant els cònsols com els ja esmentats obrers parroquials perquè eren ells els que l'any 1347 proposaven el bisbe –i aquest acceptava– una parella local com a nous hospitalers de la vila.⁽⁵⁷⁾

VIURE A LA FIGUERES DEL 1300

A mitjan segle XIV, per tant, els diferents aspectes que havien d'emmarcar la vida dels figuerencs per la resta dels segles medievals, i encara més enllà, estaven definits en els seus punts bàsics: l'ordre social, l'entorn urbanístic,

51. ACA, Cancelleria, vol. 307 (25-VIII-1302) i vol. 130 (15-XII-1302); i vol. 155 (19-IX-1314).

52. Antoni COBOS (Ed.), *Llibre de privilegis de la vila de Figueres*. Lleida, Fundació Noguera, 2004. Document 9 (16-XII-1323).

53. ACA, Cancelleria, vol. 479 (23-XII-1328) i vol. 543 (31-I-1330).

54. ACA, Cancelleria, vol. 224 (17-XII-1323); vol. 479 (23-XII-1328) i Antoni COBOS (Ed.), *Llibre de privilegis...* Document 13 (20-VIII-1333).

55. ACA, Cancelleria, vol. 224 (3-XI-1305) i ADG, Notaria Episcopal, vol. G6 (1-VII-1313).

56. Ja Antoni EGEA i CODINA “Aproximació a la Figueres i als figuerencs del segle XVI”, p. 171-172 afirmava que tot i que tradicionalment s'havia ubicat l'hospici al costat de l'església parroquial, semblaria més prudent fer-ho prop de l'actual ajuntament, és a dir, a la zona crescuda arran de l'expansió dels segles XIII i XIV.

57. ADG, Lletres episcopals, vol. U11 (7-XI-1347). De fet, una setmana abans el mateix Pere Puget havia presentat a les autoritats episcopals la proposta atorgada al seu favor per cònsols i obrers; a ADG, Notaria episcopal, vol. G19 (31-X-1347).

les condicions jurídiques o les institucions locals canviarien poc abans del segle XVIII. Ara ens resta, però, parlar de la vida mateixa de la gent de la Figueres medieval, l'aspecte més interessant i alhora més difícil de documentar. D'entrada, la impressió que ens donen els pocs inventaris disponibles o els dots lliurats a les núvies és d'unes condicions de vida molt modestes. Quan el 1322 el cavaller Guillem d'Avinyó enumerava el que hi havia dins d'un alberg "construït a Figueres" la llista no era massa llarga: tres llits de fusta amb els seus matalassos i sac-llits,⁽⁵⁸⁾ quatre travessers de llit, sis parells de llençols, quatre vànoves, dues caixes de fusta pintades, tres cofres, tres caixes més, una tina i una bóta, i això que era un cavaller!⁽⁵⁹⁾ I pel que fa als dots, sabem que el 1322 Guillem Sabater, de Figueres, rebia de la família de la seva esposa, originària de Vilatenim, una capa i túnica de drap cada cana de les quals valia 20 sous, així com dues flassades, dos llençols, un coixí i una caixa de núvia, a més de 400 sous i una terra a Vilatenim; i, deu anys més tard, Pere Maçot, de Figueres, acceptava del seu sogre, de Vallgornera, 400 sous, un llit, un vestit i un bagul nupcial corresponents al dot de la seva dona.⁽⁶⁰⁾ Les peces de roba que rebien els aprenents o els servidors de mans dels seus patrons ens donen una idea del vestir de la gent més humil: el 1299 un noi entrava al servei d'un veí de Peralada el qual l'havia de proveir de dues canes de drap de brunet —és a dir, fosc— dues camises, dues calces, un parell de sabates, així com tantes espadenyas com necessités; i el 1333 un teixidor de Castelló d'Empúries es comprometia a entregar cada any al seu aprenent una túnica de drap nou de llana, una camisa i tantes sandàlies com calgués.⁽⁶¹⁾ També podem imaginar-nos que el pa —d'ordi i de forment—, el vi i un bullit amb cansalada, hortalisses i llegums —dit "companatge" o "escudella"— eren la base del sistema alimentari. Un veí de Peralada el 1298, per exemple, una nit havia "menjat pa i begut aigua" amb un home buscat per les autoritats, però no pas vi, perquè ni en tenia ni n'havia pogut comprar a aquelles hores; i el 1322 un home havia de pagar el que el seu fill havia gastat en pa i vi durant el temps que havia estat al servei d'un metge de Peralada.⁽⁶²⁾ I, és clar, aquesta base podia complementar-se puntualment amb fruita fresca o seca, làctics i peix, com el que Elisenda Hortolana, veïna de Figueres, portava per vendre a la seva vila quan va ser robada per gent del comtat d'Empúries el 1295.⁽⁶³⁾

58. Una mena de sacs de dormir de l'època medieval.

59. Arxiu Històric de Girona (AHG), Notarial, Peralada, vol. 19 (10-X-1322).

60. AHG, Notarial, Peralada, vol. 19 (30-XII-1322) i vol. 1545 (24-IV-1332).

61. AHG, Notarial, Peralada, vol. 3 (1-VIII-1299) i Castelló d'Empúries, vol. 2040 (7-I-1333).

62. AHG, Notarial, Peralada, vol. 2bis (10-V-1298) i vol. 20 (21-VI-1322).

63. ACA, Cancelleria, vol. 101 (28-III-1295).

L'obtenció dels components bàsics de l'alimentació dels figuerencs medievals passava per la pròpia producció i per l'accés al mercat, fet que ens situa davant la qüestió essencial de saber com es guanyaven la vida. És clar que tothom, tant si vivia a la vila com als masos del voltant, disposava d'un grapat més gran o més petit de peces de terra. Quan l'any 1343 l'abat de Vilabertran va fer capbrevar els drets que tenia a la població, dels prop de cent quaranta veïns que hi apareixien, cent vint-i-cinc d'ells disposaven d'alguna terra, amb una importància especial d'horts i closos com menor era el patrimoni capbrevat. I si tothom, en un o altre grau, conreava la terra, també totes les famílies disposaven de bestiar domèstic, tal com evoquen les mateixes cartes de franqueses. Que una part dels aliments consumits pels figuerencs fos produïda per ells mateixos no significa, és clar, que no acudissin al mercat. De fet, tota la documentació medieval és coincident en constatar l'absoluta obertura de l'economia local –i comarcal i regional– a la comercialització i als intercanvis. Això ens porta a constatar l'existència entre els veïns de la vila d'una població prou activa d'artesans com els ferrers Pere Roig, Francesc Hortalà i Guillem Ferrer; els dos paraires –Pere i Guillem de Perafita–; així com dos sastres –Guillem Jaume i Bonanat Ripiany– i un sabater de nom Guillem Bosc, que descobreix a Figueres el capbreu abacial del 1343.⁽⁶⁴⁾ Aquests artesans, de joves, passaven per períodes d'aprenentatge que, en pactar-se amb les famílies, ens permeten entrellucar aspectes de la vida i la feina dels figuerencs de fa set-cents anys. El 1298 un veí de Figueres, cognominat Casamitjana, lliurava el seu fill Guillem per tres anys a un teixidor de Peralada per tal que l'ensinistrés en el seu ofici i el proveís de vestit i de menjar, amb la condició que el pare aportaria dotze mitgeres de blat cada any i que, a més, el noi disposaria de tres setmanes per anar a ajudar la família a les tasques de recol·lecció.⁽⁶⁵⁾ I el 1331 Joan i Ramon Reial, de Figueres, entregaven el seu germà Pere a un teixidor de Peralada a fi que durant dos anys l'ensenyés i l'alimentés, mentre que els germans lliurarien 20 sous a l'artesà per les despeses que pogués tenir.⁽⁶⁶⁾ I tampoc no podem oblidar la tasca dels picapedrers, una activitat que als segles medievals estava a mig camí entre la simple obtenció de pedres o carreus a les pedreres i la construcció. A Figueres, el capbreu del 1343 descobreix una partida amb el nom de Pedreres; i el 1335 Pere Calvet i Arnau de Font, ambdós picapedrers de Figueres, es comprometien amb Jaume Muntanyó, de la mateixa vila, que en

64. Antoni EGEA, "Aspectes de la Figueres...", p. 93-111

65. AHG, Notarial, Peralada, vol. 3 (4-III-1298).

66. AHG, Notarial, Peralada, vol. 1231 (22-III-1331).

tres setmanes li haurien tallat vint-i-vuit pams de “pedra d’agulla” i vuit “taules de pedra ben paredades” i que, assumint Jaume Muntanyó les despeses, ells les hi portarien on volgués des de la pedrera, dita ça Costona, també a Figueres.⁽⁶⁷⁾ Totes les activitats relacionades fins ara –de l’agricultura fins als picapedrers– i, a més, ajuntant-hi el servei domèstic, tant a la vila com als masos de l’entorn, implicaven diferents formes de treball assalariat, més o menys ocasional, assumit preferentment per gent jove o vinguda de la rodalia. N’hi ha, això sí, pocs testimonis: el 1332, per exemple, els marmessors d’un habitant de Peralada havien de pagar cinc sous als homes que durant un dia varen treballar a l’hort del difunt; i el 1334 un jurista de Castelló d’Empúries arrendava per un any un camp a un veí, i acordaven que els jornals d’eixarcolar, segar i batre el cereal anirien a mitges.⁽⁶⁸⁾

Tot plegat, per tant, ens descriu una societat on les formes de guanyar-se la vida eren variades –sempre, això sí, amb un pes important de les activitats agràries–, en cap cas excloent-se les unes de les altres, sovint ocasionals, assumides per tots els membres de la família i, sobretot, pròpies d’una economia completament oberta al mercat i a la monetarització. Una altra cosa és saber si els ingressos i béns que proporcionaven eren suficients per cobrir les necessitats domèstiques de les famílies de Figueres, amb el benentès que calia pagar als senyors, entre ells el mateix monarca. Aquesta qüestió ja és més complicada. A vegades es troben exemples de dificultats, ja fossin motivades bé per causes d’abast individual –mort del cap de casa, abundància de vells i criatures o necessitat de comprar gra i bestiar o de pagar un dot– bé per causes generals com guerres o males collites. El 1334 la vídua d’un bracer de Castelló d’Empúries devia a un veí 22 sous i 2 mitgeres de forment que havia destinat a tractar la malaltia dels seus fills i a assegurar-los l’alimentació; i el mateix any diversos veïns de Fortià i de Castelló d’Empúries denunciaven davant del comte que la situació de penúria que afectava les terres comtals feia que molts creditors es neguessin a concedir-los préstecs.⁽⁶⁹⁾ Un i altre exemple no només ens mostren les dificultats que podien passar les famílies de la zona, sinó que il·lustren que el recurs al crèdit era una resposta habitual a aquestes. De fet, abunden referències a veïns de Figueres atorgant diferents formes d’endeutament: el

67. ADG, Arxius Incorporats, Vilabertran, capbreu de Figueres, confessió 113; i AHG, Notarial, Peralada, vol. 27 (26-III-1335). Al segle XVI les pedreres i els picapedrers també formaven part del món econòmic de la vila, a Antoni EGEA, “Aproximació a la Figueres i els figuerencs del segle XVI”, p. 193 i 194.

68. AHG, Notarial, Peralada, vol. 1545 (12-IV-1332) i Castelló d’Empúries, vol. 58 (11-VII-1334).

69. AHG, Notarial, Castelló d’Empúries, vol. 58 (30-V-1334) i (23 i 25-I-1334).

1325 el figuerenc Pere Duran rebia de la vídua d'un taverner de Peralada 70 sous que havien de ser reintegrats per Santa Margarida.⁽⁷⁰⁾ Si els creditors eren jueus, el préstec es feia amb interès, tal com autoritzava tant la legislació reial com la nobiliària. El 1314 Ramon Gallina, de Figueres, juntament amb el seu fill Pere devien a un jueu de Peralada 22 sous de capital i 16 diners "d'usura" i, el mateix any, Guillem Borrell, també figuerenc, devia al mateix jueu, 10 sous de capital i 9 diners de lucre; la diferència en l'interès – 6 % i 7,5% – s'explicava per la llargada del termini, d'uns quatre mesos en el primer cas i d'un any en el segon.⁽⁷¹⁾ En alguns casos, el debitor lliurava una penyora al seu prestador. Del març del 1298 data un debitori atorgat per un matrimoni de Peralada a favor del jueu figuerenc Isaac Mercadell de 112 sous de capital i 8 sous d'usura que es pagaria per Sant Feliu d'agost, tot i que si el termini no es complia, aleshores l'interès s'elevava fins al 20%. El prestador, a més, rebia una vànova i dos sac-llits com a penyora, i es comprometia a retornar-ho per Sant Feliu d'agost si el matrimoni li pagava 50 sous del deute perquè, si no ho feia, el jueu faria subhastar les penyores.⁽⁷²⁾ Al costat del manlleu directe de diners –a jueus o cristians–, la compra a crèdit era l'altra gran via d'endeutament. Qualsevol bé podia comprar-se i postposar-ne el pagament però, amb molta diferència, els queviures –sobretot gra– i el drap eren els grans protagonistes d'aquestes operacions. De vendes a crèdit de cereals se'n documenten fàcilment: el 1333 Francesc Lledó, de Figueres, i la seva muller, Sibil·la, venien quatre mitgeres d'ordi a un veí amb el pacte que no les pagaria fins passats quatre mesos.⁽⁷³⁾ Aquests tractes obrien la porta a l'especulació, atesa la volatilitat dels preus del gra: el 1321 es denunciava que Guillem Sarraí, de Figueres, venia públicament "blat i forment" a uns preus superiors als que es pagarien a la plaça.⁽⁷⁴⁾ I també abunden les operacions amb draps. El 1322 Guillem Manescal, de Figueres, afirmava deure a Pere de Buadella, draper de Peralada, 30 sous per draps; i el 1338 Guillem Bernat, de Figueres, devia a Ramon Bosch, un altre draper de Peralada, 100 sous pels draps que n'havia adquirit.⁽⁷⁵⁾ Les formes d'endeutament eren diverses, però el recurs al crèdit era universal. Si contrastem els prop de cent quaranta veïns de la vila, que

70. AHG, Notarial, Peralada, vol. 1584 (10-II-1314) i vol. 9 (19-VIII-1314). I, més exemples, Pere Albajoc, de Figueres, devia a Mornet.

71. Maimó, jueu del mateix lloc, 150 sous; a AHG, Notarial, Peralada, vol. 14 (3-V-1318).

72. AHG, Notarial, Peralada, vol. 3 (11-III-1298).

73. AHG, Notarial, Castelló d'Empúries, vol. 135 (29-IV-1333).

74. ADG, Visites pastorals, vol. 4 (10-VI-1321).

75. AHG, Notarial, Peralada, vol. 1042 (18-VI-1322) i vol. 27 (21-V-1338).

varen capbrevar a favor de l'abat de Vilabertran el 1343 amb un buidatge de diferents llibres procedents de la notaria de Peralada de la dècada de 1320, resulta que un 24% del total havia recorregut a una o altra forma de crèdit. I, evidentment, si el contrast fos amb documentació més propera a la data del capbreu i d'origen figuerenc, la proporció d'endeutats seria encara molt més alta. La universalitat del crèdit explica com eren de comunes les solidaritats familiars o veïnals a l'hora de manllevar diners. Així, era costum que els deutors es fiessin mútuament davant d'uns mateixos creditors: el febrer del 1322 Guillem Duran, de Figueres, reconeixia deure 16 sous i 2 diners a Pere de Buadella, draper de Peralada, pels draps que li havia comprat, i rebia la fiança del seu pare, Jaume Duran, establert a Avinyó; immediatament, però, era el pare que comprava a crèdit al mateix draper draps per valor de 20 sous dels quals el mateix Guillem Duran en garantia el pagament.⁽⁷⁶⁾ Algunes d'aquestes operacions creditícies, és clar, eren cancel·lades. El 1299, per exemple, Isaac Mercadell, jueu de Figueres, rebia, d'una banda, 60 sous dels 120 sous deguts per un matrimoni de Peralada; i, d'altra banda, 50 sous deguts per la mateixa parella, i pels quals li havien lliurat com a penyores una vànova i dos sacs-llits que el prestador retornava.⁽⁷⁷⁾ En altres casos, els creditors atorgaven una definició o cancel·lació general de deutes sense enumerar-los de manera específica: era el que feia el 1314 el fill d'un draper de Peralada que absolia Bernat Riera, de Figueres, de tot deute que pogués tenir pendent.⁽⁷⁸⁾ I hi ha altres testimonis: el 1322 Bonjudà Déuslocrega, jueu de Figueres, cobrava tots els deutes d'un veí de Vilatenim; el 1331 dos drapers de Peralada definien Dalmau Guillemó, de Figueres, de tot deute; i, un any més tard, Berenguer Cunit atorgava un document idèntic a favor de Pere Ganga i Pere Ordi, tots de Figueres.⁽⁷⁹⁾ Alguns exemples de pagament de crèdits, però, il·lustren que a vegades la satisfacció es feia amb uns retards considerables. El 1299 un veí de Peralada cobrava d'una dona de Vallgornera dos deutes de 35 i 58 sous respectivament que havien estat atorgats pel pare d'ella a favor d'un jueu —de qui sembla que el cobrador havia adquirit els drets— a l'escribania de Figueres en dates tan reculades com 1290 i 1270!⁽⁸⁰⁾ La primera reacció dels creditors davant la insolvència era intentar renegociar els deutes. Així, el 1299, Isaac Mercadell,

76. AHG, Notarial, Peralada, vol. 142 (8-I-1322).

77. AHG, Notarial, Peralada, vol. 3 (3-VI-1299).

78. AHG, Notarial, Peralada, vol. 9 (11-VIII-1314).

79. AHG, Notarial, Peralada, vol. 19 (27-XI-1322); vol. 26b (6-IV-1331) i Castelló d'Empúries, vol. 134 (19-XI-1332).

80. AHG, Notarial, Peralada, vol. 3 (25-V-1299).

jueu de Figueres, es comprometia a tornar a un hortolà de Peralada un debitori de 27 sous quan aquest li pagués 27 sous en els quals, però, s'hi incloïa l'interès i el capital encara deguts; igual que feia el 1331 el jueu també figuerenc Alió Maimó amb tres veïns de Buscarons respecte a un debitori de 65 sous, atorgat el 1325 quan ells li paguessin 40 sous; i, dos anys més tard, un jueu de Castelló d'Empúries acceptava tornar a Francesc Viladasens, de Figueres, un document de deute de 130 sous atorgat per aquest darrer i la seva esposa quan li lliurés 100 sous que encara restaven pendents.⁽⁸¹⁾ La renegociació dels deutes no sempre anava a càrrec dels mateixos interessats. A vegades podien intervenir-hi mediadors. El 1298 una dona de Vallgornera pagava les quinze mitgeres d'ordi que havien estat fixades pel rector de l'església de Peralada quan va renegociar i fondre en un de sol els préstecs que el pare de la dona, ja difunt, devia a Abrae de Torre, jueu de Figueres, i que corresponien a dos debtors atorgats el 1278, de 25 sous i 67 sous respectivament, i a un atorgat el 1290, de 35 sous.⁽⁸²⁾ Tampoc mancaven els casos, finalment, en què els deutes mai s'acabaven cancel·lant. Així, el 1338 una vídua anomenada Fresca, de Taravaus, però filla del difunt Pere Tort, de Figueres, renunciava als seus drets sobre el mas Tort –fins aleshores en mans del seu germà, també difunt – perquè, entre altres raons, no volia fer-se càrrec de la gran quantitat de deutes, tant a favor de jueus com de cristians, que pesaven sobre el patrimoni.⁽⁸³⁾ En aquests casos no hi havia altra opció que el recurs a la justícia. No tenim exemples de com actuava la cúria de Figueres, però sí que n'hi ha de la propera Peralada: el 1325 quatre veïns de Llers veien com les seves respectives someres eren segrestades per un deute de 10 lliures que no havien cancel·lat, encara que es comprometien a fer-ho amb celeritat.⁽⁸⁴⁾ I el 1332 el jutge de Peralada, i a instàncies d'un jueu local, segrestava i feia subhastar un hort d'un veí al qual, segons el text, “no es varen trobar béns mobles per satisfer els diners deguts a dit jueu”. L'hort era venut per 400 sous dels quals 100 varen ser lliurats al jueu denunciant, i 48 sous a un veí de la vila per raó d'uns censos impagats. Del preu, encara, se'n varen descomptar 10 sous que va cobrar el corredor de la cort, i 5 sous i 12 diners com a salari del jutge i de l'escrivent respectivament.⁽⁸⁵⁾

81. AHG, Notarial, Peralada, vol. 3 (4-VII-1299); vol. 26b (18-XII-1331) i Castelló d'Empúries, vol. 58 (16-XII-1333).

82. AHG, Notarial, Peralada, vol. 3 (25-VII-1298).

83. ACA, Monacals, Besalú, pergami 44 (24-XI-1338).

84. AHG, Notarial, Peralada, vol. 23 (13-I-1325).

85. AHG, Notarial, Peralada, vol. 1545 (15-X-1332).

CONCLUSIONS

Són, en definitiva, testimonis com aquests que, espigolats aquí i allà, ens poden ajudar a fer-nos una idea de com vivia la gent de Figueres del 1300 i de com tot plegat s'emmarcava en unes dinàmiques de la història de la població que s'han presentat als paràgrafs precedents i que ara, a tall de conclusió, val la pena resumir. Així, la primera evidència que cal tenir en compte és que, amb pocs matisos, la vila de Figueres és filla de la feudalització. És cert que el registre arqueològic demostra l'existència d'un poblament romà en alguns punts de l'actual població, però no és fins al segle XI i, sobretot, XII quan la fesomia de la població esdevé clara. A partir de l'any 1000 estem segurs que el poblament del lloc que ja se'n deia Figueres s'articulava al voltant de dos nuclis. La Vila Subirana o Vila d'Amunt, un nucli mig rural format per uns quants masos més o menys propers; i la "cellera", un nucli concentrat –i, potser, fortificat– al voltant del temple parroquial de Sant Pere i d'un versemblant encara que documentalment boirós castell.

La segona conclusió ens porta a constatar que la feudalització va tenir, sobretot, una dimensió humana. I va implicar la formació d'una societat on una minoria de magnats auxiliats pels seus exèrcits privats dominaven la immensa majoria de la població, tant si vivien als masos com a la cellera de Figueres. Una societat on, primer amb violència i després a través de contractes escrits, varen teixir unes relacions de dependència que perdurarien més enllà de la mateixa edat mitjana. Personatges com els comtes de Besalú –des del 1111 substituïts pels de Barcelona–, els abats i monjos dels monestirs de Vilabertran, Sant Pere de Rodes o Sant Pere de Besalú, i una munió de petits llinatges cavallerescos comarcals, d'entre els quals destaca el dels Figueres, havien d'esdevenir els senyors de la vida i el destí dels figuerencs.

Una vida i un destí, en quart lloc, que tampoc poden deslligar-se de l'estratègica situació de Figueres "entrant al comtat d'Empúries" i enmig dels camins que menaven als passos pirinencs i als reialmes de Mallorca i de França. Això va portar la població a ser l'escenari de conflictes militars de primer ordre, però també a gaudir de la protecció dels monarques catalans. Un favor que té en l'atorgament de les cartes de franqueses dels anys 1267 i 1295 les fites més conegudes del procés, i que – amb tantes excepcions i alts i baixos com es vulguin –ajuda a entendre com l'expansió urbanística va ultrapassar els límits de la vella cellera per constituir el nou àmbit urbà de la "pobla" o, millor encara, "vila reial" de Figueres. El creixement urbanístic

va anar acompanyat d'un progrés demogràfic paral·lel, d'una economia cada vegada més activa i diversificada, i, encara, de l'aparició i consolidació d'un sentit de col·lectivitat que va tenir primer en la parròquia i després en el consolat les seves més clares manifestacions.

Tot plegat, finalment, va dibuixar un món en el qual havien de viure els veïns i les veïnes de Figueres. De les seves vivències no en sabem gaire més que detalls aïllats, però que no deixen de ser coherents en mostrar-nos unes vides marcades per la modèstia, el treball i els equilibris quotidians per arribar a l'endemà. La majoria de famílies vivien en uns habitatges amb prou feines proveïts dels mobles i dels estris bàsics destinats a dormir, menjar i emmagatzemar uns cereals i un vi que, juntament amb un bullit de llegums, hortalisses i una mica de carn, constituïen els eixos bàsics de la seva alimentació. I el seu vestit i calçat no diferia gaire en senzillesa: un parell de vestits, un o dos jocs de llit i un bagul eren els únics béns mobles que les núbies s'enduien de casa seva. A les famílies tothom treballava i tothom podia fer gairebé de tot perquè les oportunitats que oferia una economia oberta al mercat des de feia temps eren prou amples. L'omnipresent treball de la terra, la cria de bestiar, el treball artesanal per a alguns i el treball assalariat –permanent o estacional– per a tots proporcionaven els ingressos –sovint escassos i sempre irregulars– que normalment garantien la subsistència. I quan no ho feien, les famílies s'endeutaven. A vegades per cancel·lar els crèdits amb més o menys regularitat, i en altres per deixar-los impagats i fiar-se dels amics i parents que els havien avalat, o arriscar-se a perdre les penyores ofertes als creditors. Tot plegat, de fet, formava part d'una mateixa dinàmica vital on els equilibris eren constants, sense sortir mai de la precarietat però, podem suposar, sense caure tampoc en la misèria absoluta. Una dinàmica, certament, que trobaríem a molts altres llocs del món medieval però que dins d'un paisatge, d'uns costums i d'uns esdeveniments particulars ens ajuden a començar a entendre com varen viure –i sobreviure!– aquells figuerencs i figuerenques d'ara fa set-cents anys.